

Si amb el volum anterior d'aquesta obra vam entrar en la literatura popular a través del cançoner i del teatre popular, ara, amb les rondalles i llegendes, les faules, les tradicions explicatives, els romanços, els acudits i tot el que configura la literatura oral, hi som de ple.

D'antuvi, no sabem ni volem estar-nos de doldre'ns de la desconsideració que s'ha donat, i encara es dóna, envers les obres de la literatura oral. Perrault, malgrat la seva qualitat com a escriptor i la tasca d'aplec de narracions populars que va dur a terme, no gaudeix d'un reconeixement comparable al dels escriptors tinguts com a tals per la literatura oficial. Semblantment succeí amb els germans Grimm.

I és que s'ha entès el patrimoni cultural com el constituït per una llista de monuments prestigiosos, i, en el cas dels monuments escrits, de les grans obres dels clàssics. En canvi, s'ha negligit el patrimoni immaterial. Si no hagués estat per la tenacitat dels etnòlegs! Nosaltres, tanmateix, hem volgut remarcar el valor cultural i la qualitat literària de l'oralitat, tot oferint-li el suport de "materialitat" que representa la publicació d'aquest volum.

El mal ve de lluny, de quan ens van fer aprendre que la diferència entre la prehistòria i la història rau en l'absència o presència de fonts escrites. Cosa que significaria que molts països, d'una riquesa cultural indiscutible, no van entrar a la història fins que la civilització occidental els va "colonitzar". Molts transmissors de viva veu de la memòria col·lectiva van deixar de ser savis per convertir-se, de sobte, en analfabets: la greu confusió de cultura àgrafa amb analfabetisme. I aquí s'escauria el doble qüestionament que formulava T. S. Elliot: "On ha anat a parar la saviesa que hem perdut amb el coneixement? I el coneixement que hem perdut amb la informació?"

L'escriptor africà, nascut a Mali, Amadou Hampâté Bâ deia que "a l'Àfrica, cada vell que mor és una biblioteca que es crema". La intenció del griot africà, del poeta popular, del cantaire de romanços cerca, no tant l'obtenció d'un premi literari, sinó la transmissió a les generacions venidores de l'herència que ha rebut de les que el precediren. Com diu G. Condominas, antropòleg especialitzat en cultura oral, el que mou els griots "és un principi ètic: retornar al poble el que pertany al poble".

Encara avui, el griot –el qui roman al seu país i el qui emigra amb els seus emigrants a les metròpolis europees– és la memòria viva d'un poble, el narrador d'una història que ell, cantant-la, converteix en epopeia, en mite.

Des d'una altra situació, l'escriptor hongarès Sándor Márai remarca la importància de les paraules per a una nació. Els antics magiars, diu, “no cercaven una pàtria sinó pastures per al seu bestiar: van ser els poetes els qui van acabar transformant les pastures en pàtria”. Perquè sabien que “la literatura comença amb les paraules innecessàries. I que la nació comença amb la literatura”.

Per això –tot i que massa obres sobre narrativa popular se'n descuiden, o precisament per això– hem dedicat la primera part del volum a la llengua catalana, i al seu estat de salut actual. Perquè la llengua no pertany als lingüistes, gramàtics, mestres d'escola ni predicadors, sinó al poble que s'hi expressa i comunica. Quan, en la societat catalana, els estaments benestants van passar a expressar-se en una altra llengua, políticament dominant i literàriament prestigiada, foren els sectors populars que, des de la literatura oral, van mantenir-la viva.

En el primer capítol d'aquest volum, es remarca aquest caràcter de “llengua del poble”: “Les versions de les rondalles o dels romanços que han arribat oralment fins gairebé als nostres dies o les que pogueren recollir encara els primers estudiosos folkloristes, al final del segle XIX i al principi del XX, de boca de molts informants que havien estat molt poc o no gens interferits pels models de llengua de la tradició escrita ni per la llengua correcta dels mitjans de comunicació, són probablement el testimoni més autèntic d'una llengua popular, que no tenim raons per creure que hagués canviat substancialment en molts segles, justament perquè havia viscut al marge de ‘la llengua’ ”.

Precisament una de les aportacions més significatives d'aquest volum és l'abordament de la literatura popular des de l'etnopoètica, la nova ciència que dona nom al Grup d'Estudis Etnopoètics constituït en el si de la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'Institut d'Estudis Catalans. Es plantegen sobre “l'art verbal” qüestions tan lúcides com aquesta: “En l'era del telèfon, les fotocòpies, el correu electrònic, l'ús generalitzat de l'es-

criptura, el powerpoint, les videoconferències i Internet (incloent-hi You Tube), la paraula oral en directe i continua essent l'únic sistema de comunicació entre les persones susceptibles de sofrir una formalització artística?”

Així, doncs, a més de rondalles, llegendes, romanços o goigs, trobareu qüestions que les tecnologies de la comunicació i el fenomen migratori, entre d'altres, plantejgen avui, decisivament, a la literatura oral. Però deixeu-nos remarcar, també, més aportacions importants, com la que tracta de l'art i la funció de contar històries, que actualment reviu i s'expressa a través dels neonarradors.

Aquí es desplega amb tota la riquesa que li és pròpia l'univers de la rondalla, que remou vivències i records: no sols de l'argument de les rondalles, sinó de qui les contava, dels sentiments que desvetllaven i de les fantasies que poblaven la nostra infantesa. Tot i que el *Tradicioniari* se circumscriu territorialment a la Catalunya estricta, era obligat d'eixamplar l'àmbit de la rondalla al conjunt de les terres de parla catalana, essent la parla, en la immaterialitat que la caracteritza, la seva matèria.

Segurament, a més dels records que ens desvetlla l'univers de les rondalles de viva veu, hi ha els que ens sugereixen els llibres i les il·lustracions, que també formen part del nostre imaginari. Tot pautant la història de quan “la rondalla s'il·lustra”, es valora l'obra fecunda dels il·lustradors catalans, “a partir de la qual, els nostres somnis són tot uns altres somnis”. Tanmateix, no pot deixar de remarcar “la paradoxa que, en una època que té una producció editorial immensa, la rondalla catalana il·lustrada gairebé n'és totalment absent, tot i la generosa tradició d'il·lustració que l'ha precedit”.

Creiem que aquest volum sobre la narrativa popular ens pot ajudar a entendre el patrimoni des del “sentiment de posseir alguna cosa en comú”, que convida a restablir antics vincles amb nosaltres mateixos, a compartir-los amb altres i a fruitar-ne com un valor que tenim i que ens té. Una riquesa que val precisament en la mesura que es transmet, i que, en el present, les joves generacions, tot connaturalment, creen i recreen.

JOAN SOLER I AMIGÓ
ROSER ROS I VILANOVA